

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

PEDAGOGICAL ASPECT IN THE STUDY OF UKRAINIAN MUSICAL ART

У статті розкрито проблематику методики педагогічної складової у вивченні українського музичного мистецтва. Розглянуто роль музичного мистецтва у контексті сучасних освітніх тенденцій. Зазначено, що ключовим питанням педагогічного аспекту вітчизняної системи музичної освіти є розвиток науки, культурних цінностей, орієнтація на гуманістичні ідеали, необхідні для існування демократичного суспільства. Висвітлено основні тенденції педагогічного аспекту у методиці викладання музичного мистецтва на сучасному етапі. Зазначено, що зміни у сфері української музичної освіти ґрунтуються на динамізмі суспільного прогресу та нерозривно пов'язані з процесами, що відбуваються на світових та вітчизняних рівнях із врахуванням педагогічних аспектів. З'ясовано, що пріоритетною тенденцією сучасної музичної освіти є поступове перенесення акценту з навчальної діяльності педагога на продуктивну навчально-пізнавальну, музичну діяльність, в якій особистість знаходиться в центрі уваги. Акцентовано увагу на тому, що важливим є використання сучасних педагогічних методів та технологій, які роблять процес навчання більш цікавим та ефективним. Потрібно приділяти увагу не тільки академічній музиці, а й народній, джазовій, та іншим сучасним напрямкам. Необхідно залучати до викладання провідних українських музикантів та композиторів, які можуть поділитися своїм досвідом та знаннями зі студентами. Вивчення українського музичного мистецтва – це захоплююча подорож у світ багатовікової культури, сповненої неповторних мелодій, ритмів і традицій. Зазначено, що створення творчо-інтелектуальної атмосфери на уроках музичного мистецтва сприятиме розв'язанню проблеми особистісно-орієнтованої освіти, яка полягає у ставленні до особистості дитини як до найвищої цінності. Наголошено на важливості впровадження різноманітних інноваційних технологій в галузі методики викладання музичного мистецтва; відродженні та популяризації багатой творчої спадщини українського народу, що сприятиме соціалізації особистості, формуванню її музичної культури.

Ключові слова: педагогічний аспект, методика, культура, українське музичне мистецтво, освіта.

The article reveals the problems of the pedagogical component of the methodology in the study of Ukrainian musical art. The role of musical art in the context of modern educational trends is considered. It is noted that the key issue of the pedagogical aspect of the domestic system of musical education is the development of science, cultural values, and orientation towards humanistic ideals necessary for the existence of a democratic society. The main trends of the pedagogical aspect in the methodology of teaching musical art at the present stage are highlighted. It is noted that changes in the field of Ukrainian musical education are based on the dynamism of social progress and are inextricably linked with the processes taking place at the global and domestic levels, taking into account pedagogical aspects. It is found out that the priority trend of modern musical education is the gradual shift of emphasis from the educational activity of the teacher to productive educational and cognitive, musical activity, in which the individual is in the center of attention. Attention is focused on the importance of using modern pedagogical methods and technologies that make the learning process more interesting and effective. It is necessary to pay attention not only to academic music, but also to folk, jazz, and other modern directions. It is necessary to involve leading Ukrainian musicians and composers in teaching who can share their experience and knowledge with students. Studying Ukrainian musical art is an exciting journey into the world of centuries-old culture, full of unique melodies, rhythms and traditions. It is noted that the creation of a creative and intellectual atmosphere in musical art lessons will contribute to solving the problem of personality-oriented education, which consists in treating the child's personality as the highest value. The importance of introducing various innovative technologies in the field of musical art teaching methods is emphasized; the revival and popularization of the rich creative heritage of the Ukrainian people, which will contribute to the socialization of the individual, the formation of its musical culture.

Key words: pedagogical aspect, methodology, culture, Ukrainian musical art, education.

УДК 378.147.091.322
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.29>

Камінська М.М.,
доцент кафедри музикознавства
та хорового мистецтва
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Українське музичне мистецтво є невід'ємною частиною національної культури, що відіграє важливу роль у формуванні духовного світогляду молоді. Вивчення музики не лише сприяє розвитку творчих здібностей, а й формує естетичний смак, національну свідомість і патріотичні почуття. У зв'язку з цим педагогічний аспект вивчення українського музичного мистецтва набуває особливої актуальності.

Українська науковця, доктор мистецтвознавства, Шульгіна В. Д. зазначає, що «... українська

музична педагогіка як цілісна система ґрунтується на фундаментальних принципах національної освіти й виховання: народність, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, демократизм, етнізація, історизм. Саме гуманізація школи, зокрема й музичної, передбачає зміцнення органічного зв'язку навчання в ній з витоками національної музичної культури, європейськими та світовими традиціями, досягненнями вітчизняного й світового мистецтва. Предметом музичної педагогіки є музично-виховна та навчальна діяльність, яку здійснюють у закладах музичної освіти

фахівці в цій галузі. Під терміном «національна музична школа» в його педагогічному аспекті розуміється система національної музичної освіти як сукупності закладів для навчання музики. В українській музичній школі утверджується національний ідеал, що ґрунтується на пріоритеті формування творчої особистості як основної суспільно-естетичної цінності та рушійної сили в розвитку національної музичної культури. Музична педагогіка як складова загальної педагогіки має свій понятійний апарат, який спирається на теоретичні засади педагогічної науки та містить категорії: музичне виховання, навчання музики й музична освіта» [1, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженні означеної проблеми особливо значущими є праці сучасних науковців у сфері музичної педагогіки Н. А. Овчаренко, О. М. Олексюк, А. М. Растригіної та ін. Проблемою музичного мислення в різні часи займалися Б. Асаф'єв, В. Москаленко, Б. Теплов, В. Холопова, Г. Ципін, Б. Яворський та ін.

Метою статті є обґрунтування засад педагогічного аспекту вивчення українського музичного мистецтва.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Досліджування та вивчення музики потребує особливої активності пізнавальних процесів людини, що продукують мету установки на сприйняття та відображення художніх образів мовних та музичних творів. Сприйняття та досліджування художніх образів мови та музики потребує педагогічного аспекту до пізнання інтонаційної природи мови та музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Збереження культурної спадщини є невід'ємною частиною національної культури. Вивчення українського музичного мистецтва в вищих навчальних закладах сприяє популяризації спадщини серед молодого покоління. Це допомагає студентам усвідомити свою культурну ідентичність та відчувати зв'язок з історією свого народу. Із розвитком національної самосвідомості постає питання вивчення української музики, що сприяє формуванню національної самосвідомості студентів, виховує патріотизм та гордість за свою країну. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли існує ризик втрати національної ідентичності. Серед професійного розвитку музикантів є знання українського музичного мистецтва, що є необхідним для професійного розвитку музикантів, які працюють в Україні. Це дозволяє їм розширити свій репертуар, збагатити свою творчість та краще розуміти культурний контекст, в якому вони працюють. Необхідно враховувати процеси інтеграції в світовому культурному просторі: українська музика має багатий та оригінальний характер, який може зацікавити слухачів з усього світу. Вивчення українського музичного

мистецтва сприяє інтеграції української культури в світовий культурний простір.

Основний акцент треба робити щодо педагогічних аспектів, а саме: вивчення українського музичного мистецтва в вищих навчальних закладах має включати не лише теоретичні, але й практичні аспекти. Студенти повинні мати можливість не лише слухати та аналізувати українську музику, але й виконувати її, а також створювати власні твори на основі українських музичних традицій. Важливим є також використання сучасних педагогічних методів та технологій, які роблять процес навчання більш цікавим та ефективним. Потрібно приділяти увагу не тільки академічній музиці, а й народній, джазовій, та іншим сучасним напрямкам. Необхідно залучати до викладання провідних українських музикантів та композиторів, які можуть поділитися своїм досвідом та знаннями зі студентами. Вивчення українського музичного мистецтва – це захоплююча подорож у світ багатовікової культури, сповненої неповторних мелодій, ритмів і традицій. Ось деякі ключові особливості цього процесу: українська музика має глибоке коріння в народній творчості. Вивчення фольклору – це ключ до розуміння її основ. Серед багатства фольклорної спадщини особлива увага приділяється народним пісням (календарно-обрядовим, історичним, побутовим); танцям (гопак, козачок, аркан); інструментальній музиці (кобза, бандура, трембіта). Необхідно вбрати до уваги історичний контекст, а саме: розвиток української музики тісно пов'язаний з історією країни, важливо досліджувати вплив козацької доби, церковної музики, діяльності видатних композиторів (М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко). До різноманіття жанрів і стилів відносимо: класична музика, народна музика, сучасна естрада, джаз, рок. Кожен жанр має свої особливості та представників, тому необхідно педагогам більш розлого доносити певні складові, враховуючи специфіку українського музичного мистецтва. Наприклад, якщо брати виконавську майстерність, то доцільно при вивченні української музики передбачати розвиток виконавських навичок. Особлива увага приділяється тут вокальному мистецтву, грі на національних інструментах, диригуванню. Серед сучасних тенденцій українська музика активно розвивається, з'являються нові виконавці та напрямки. Тому важливо стежити за сучасними тенденціями та відкривати нові імена. Вивчення українського музичного мистецтва – це не лише пізнання історії та традицій, але й можливість насолодитися красою та глибиною національної культури. Щодо додаткових педагогічних аспектів, то треба враховувати, що вивчення української музики сприяє розвитку національної свідомості та патріотизму. А це можливість долучитися до багатой культурної спадщини та відчувати зв'язок з минулим і сучасним.

У статті «Музично-теоретична підготовка у професійному становленні майбутніх учителів музичного мистецтва», Яловський Павло Миколайович наголошує: «Елементарна теорія музики є однією з ключових музично-теоретичних дисциплін, спрямованою на засвоєння майбутніми педагогами-музикантами основних засобів музичної виразності та спеціальної музичної термінології. У процесі вивчення освітнього компоненту здобувачі вищої музично-педагогічної освіти навчаються правильно записувати нотний текст; будувати та відтворювати на музичному інструменті певні інтервали, лади, тризвуки та акорди від визначеного звука і в тональності; транспортувати задану мелодію; структурно аналізувати музичні твори» [2, с. 351].

Вивчення українського музичного мистецтва базується на різноманітних педагогічних методах, які сприяють глибшому розумінню та засвоєнню матеріалу. До цих основних методів внесемо: теоретичні методи (лекційний метод – використовується для викладу історії української музики, аналізу творчості композиторів, стилів та напрямків), бесіда (допомагає активізувати мислення студентів, формувати їхні уявлення про музику через запитання та обговорення), робота з джерелами (аналіз текстів, нотних матеріалів, історичних документів, що допомагає глибше зрозуміти епоху та контекст створення музичних творів). Окрім теоретичних є також практичні методи: слухання та аналіз музичних творів (дає змогу студентам відчувати специфіку української музики, її стильові особливості та характерні риси), виконавський метод (передбачає гру на музичних інструментах, спів, що сприяє кращому засвоєнню музичного матеріалу), метод художньої інтерпретації (розкриття змісту твору через емоційне та образне виконання).

До інтерактивних методів віднесемо: мультимедійні технології (використання аудіо- та відеоматеріалів, інтерактивних презентацій, які роблять навчання більш цікавим та ефективним), метод проєктів (студенти самостійно досліджують певну тему, готують презентації або виступи, що формує їхні дослідницькі та творчі навички, дискусії та дебати (дозволяють порівнювати різні музичні стилі, аналізувати їхній вплив на культуру)). Ігрові методи включають: музичні вікторини та конкурси (сприяють активному засвоєнню матеріалу через ігрові форми), рольові ігри (моделювання ситуацій, де студенти можуть виступати в ролі композиторів, виконавців чи музичних критиків). Популярний компаративний метод: порівняльний аналіз української музики з іншими національними культурами дозволяє краще зрозуміти її унікальність та місце у світовому мистецтві. Креативні методи: імпровізація (створення власних музичних творів або варіацій на основі народних мотивів), композиторська діяльність (написання коротких мелодій, аранжування відомих українських пісень).

Тому, використання цих методів допомагає зробити процес навчання більш ефективним, цікавим та практично орієнтованим. Вони сприяють розвитку музичного слуху, творчого мислення, аналітичних здібностей і естетичного сприйняття української музики.

Вивчення українського музичного мистецтва в сучасних музичних вищих навчальних закладах нерозривно пов'язане з історичним та педагогічним аспектами. Розглянемо їх детальніше: історичний аспект -дослідження витоків (вивчення фольклору, обрядових пісень, дум, козацьких маршів, що є основою української музичної культури, аналіз розвитку церковної музики, зокрема кантового співу та партесного багатоголосся). Періодизація розвитку: дослідження епохи бароко, класицизму, романтизму та їх відображення в українській музиці. Вивчення творчості видатних українських композиторів: М. Березовського, Д. Бортнянського, М. Лисенка, К. Леонтовича, Б. Лятошинського, М. Скорика та ін. Вплив історичних подій – аналіз впливу національно-визвольних змагань, радянської епохи, незалежності України на розвиток музичного мистецтва. Дослідження розвитку музичної культури в діаспорі. Регіональні особливості – вивчення музичних традицій різних регіонів України: Полісся, Слобожанщини, Гуцульщини, Поділля та ін. Дослідження творчості регіональних композиторів.

У педагогічному аспекті при вивченні українського музичного мистецтва необхідно врахувати такі чинники: формування національної самосвідомості (виховання патріотизму, гордості за свою культурну спадщину, формування поваги до українських музичних традицій); професійна підготовка (розширення репертуару студентів творами українських композиторів), оволодіння навичками виконання української народної та академічної музики, виховання композиторів, здатних творити в українському стилі. Методика викладання: використання сучасних педагогічних технологій: мультимедійних презентацій, аудіо- та відеоматеріалів, організація майстер-класів з провідними українськими музикантами, залучення студентів до дослідницької роботи. Популяризація української музики – організація концертів, фестивалів, конкурсів української музики, використання соціальних мереж та інтернет-ресурсів для популяризації української музики, створення умов для того, щоб українська музика звучала у світі.

Взаємозв'язок аспектів. Історичний та педагогічний аспекти тісно пов'язані між собою. Історичні знання є основою для формування педагогічних методик та виховання національної самосвідомості. Педагогічні методи, своєю чергою, сприяють збереженню та популяризації історичної спадщини.

Вивчення українського музичного мистецтва у вищих навчальних закладах має бути

комплексним та охоплювати обидва ці аспекти. Дослідженням українського музичного мистецтва займалися і займаються багато видатних музикознавців, істориків та фольклористів. Серед них можна виділити кілька поколінь дослідників, кожен з яких зробив свій внесок. Важливо зазначити, що дослідження українського музичного мистецтва є постійним процесом, і нові дослідження з'являються регулярно.

У «Музично-педагогічні системи та концепції ХХ століття» йдеться, що «...видатні музичні педагоги ХХ ст. – Рудольф Штайнер, Еміль Жак-Далькроз, Карл Орф, Золтан Кодай, Шінічі Сузукі, Едвін Гордон, Борис Трічков, їхні послідовники в різних національних школах – дали впевнену ствердну відповідь на наведене питання, наголосивши на вільному творчому розвитку дитини – підлітка – молодій людини засобами звукового мистецтва. Отже, на відміну від простого засвоєння певної суми інформації та вироблення навичок наріжним каменем вивчення музики в школі стає виховання осмисленого ставлення до цього, найбільш таємничого і емоційного з видів мистецтва, не просто розуміння змісту музичних творів, а вироблення власних поглядів і емпатії до шедеврів різних епох і народів. Кожна система є цілком оригінальною науково-педагогічною концепцією, їх об'єднує одна спільна засада: в них враховується вікова психологія підлітків та юнацтва і а пріорі передбачається повага до їхніх власних поглядів, суджень, стимулюється потреба поділитись власними спостереженнями та переконаннями. Тільки такий підхід дає змогу поступово сформувати належні естетичні позиції зрілої особистості. Адже спрямованість музичного сприйняття й активного музикування на розкриття власного креативного потенціалу, на ту радість, яку приносить вільна творчість, цілком узгоджується з законом психології: людина завжди з більшою цікавістю засвоює ті дані, відомості тощо, які вона має оцінити самостійно, якщо ця думка буде ще комусь цікавою, і її вислухають з увагою» [4, с. 3].

Педагогічні підходи до вивчення музики базуються на принципах естетичного виховання, розвитку музичного слуху, інтонаційної культури та емоційного сприйняття мистецтва. Видатні українські та світові педагоги, зокрема, Борис Асаф'єв, Дмитро Кабалевський, Лев Виготський, Микола Леонтович та Костянтин Данькевич, розробляли методологічні основи музичної освіти.

Науковиця Людмила Аристова у науково-методичному посібнику «Методика музичного навчання та виховання» наголошує: «На сьогодні учитель музичного мистецтва отримав право варіювати навчальний матеріал відповідно до програми, самостійно обирати форми, методи, технології навчання і виховання; створювати альтернативні програми з музичного мистецтва,

однак ефективність його діяльності багато у чому залежить від його володіння теорією та методикою викладання музичного мистецтва. Це дає можливість учителю накопичувати досвід творчого використання теоретичних знань у своїй педагогічній практиці, формувати теоретичне професійне мислення, розвивати професійні, предметні та методичні компетентності. Творча свобода вчителя ґрунтується на знанні сучасних підходів в педагогіці і методиці музичної освіти і виховання, правильних уявленнях про природу музики та її функціях, інноваційних педагогічних технологіях художньо-естетичного впливу на дітей» [3, с. 10].

Вивчення українського музичного мистецтва в сучасних навчальних закладах вимагає застосування різноманітних педагогічних методів, які б сприяли глибокому розумінню та засвоєнню матеріалу. Застосування цих методів у комплексі дозволить зробити процес вивчення українського музичного мистецтва більш ефективним, цікавим та захоплюючим.

У сучасних школах та університетах широко застосовуються методи інтегрованого навчання, коли музика поєднується з іншими видами мистецтва – літературою, театром, живописом. Університети, такі як Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського, Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка та Харківський національний університет мистецтв ім. І. Котляревського, готують висококваліфікованих педагогів у сфері музичної освіти. Сучасні педагогічні підходи передбачають використання цифрових технологій, таких як: віртуальні студії для створення музичних композицій; онлайн-курси з теорії музики; вебінари та майстер-класи відомих музикантів; використання інтерактивних мобільних додатків для розвитку музичного слуху тощо. Роль музики у формуванні особистості: музика є потужним засобом емоційного та духовного розвитку. Вона сприяє розвитку творчого мислення, уяви, емпатії та інших важливих якостей особистості. Українська музика, з її багатими традиціями та різноманітними жанрами, має особливий потенціал для виховання патріотизму, поваги до національної культури та історії. Педагогічні аспекти вивчення української музики: важливо використовувати різноманітні методи та форми роботи, щоб зробити процес навчання цікавим та ефективним. Необхідно враховувати вікові особливості та їхні індивідуальні потреби. Важливо створювати атмосферу творчості та співпраці, де кожен може розкрити свій музичний потенціал. Важливим є інтегрування національної та світової музичної спадщини. Народна педагогіка, яка передає з покоління в покоління матеріальний та духовний досвід, вважається одним з найцінніших здобутків народу. Завдяки їй утверджується та примножується національна

самосвідомість українців. Роль педагога: педагог має бути не лише носієм знань, але й натхненником, який зможе запалити в учнів любов до української музики. Важливо, щоб педагог сам був обізнаний з українською музичною культурою, володів різноманітними методиками викладання та міг створити творчу атмосферу на заняттях.

Висновок. Вивчення українського музичного мистецтва має велике значення для збереження національної культури та розвитку творчих здібностей молоді. Завдяки роботам відомих українських педагогів та сучасним технологіям музична освіта стає більш доступною та ефективною. Подальші дослідження у цій галузі сприятимуть підвищенню рівня музичної підготовки та збереженню української музичної традиції для майбутніх поколінь. Вивчення українського музичного мистецтва в педагогічному аспекті є надзвичайно важливим для формування національної свідомості, культурної ідентичності та естетичного виховання молоді. Отже, вивчення українського музичного мистецтва в педагогічному аспекті є важливим

чинником формування гармонійно розвиненої особистості, патріота своєї країни та носія національної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Вид. 3-тє, допов. / В. Д. Шульгіна. К. : НАКККиМ, 2016. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/06/shulgina.ukr.muz.pedagogika-pidruchnyk-2016-nov.pdf>
2. Яловський П.М. Музично-теоретична підготовка у професійному становленні майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*. Випуск 209. С. 350–354. DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-350-354
3. Аристова Л. Методика музичного навчання та виховання: навч.-метод. посібник. Миколаїв, 2018. 404 с.
4. Музично-педагогічні системи та концепції XX століття : підручник / [С.О. Салдан, О.М. Король, Е.З. Тайнель та ін.] ; за заг. канд. пед. наук, проф. Е.З. Тайнель. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 328 с.